18 (Fig. 1) near the River Nemunas in the W part of Kaunas Old Town. Industrial activities occurred there in the 20th century. Archaeological investigations began on the plot in the late 20th century and are now focused specifically on a new construction site. In 2016, the cultural layer at the excavated locations was 0.9–1.7 m thick, the earliest dating to the 16th–17th centuries. In places, cultural layer horizons were covered by layers of fluvial deposits. This probably attests to this area's devastation and abandonment in the mid-17th century during the Russo-Polish War. The data from the 2016 evaluation, like those of the 1988 and 1990 investigations, attest that the archaeological layer, the earliest horizon of which dates to the 16th century, can probably be found throughout the plot. The remains of a 16th–17th-century masonry building with a look-out basement were discovered in trench 3 in the W part of the plot, closer to Druskininkų Street (Fig. 2). It is thought that the remains of more masonry structures (foundations, basements) could exist in the W part of the plot as it is known from historical plans that buildings at this location were demolished in the 19th century.

Linas Girlevičius,
Olegas Fediajevas

Šv. Gertrūdos gatvė 51A

2016 m. liepos–lapkričio mėnesiais UAB „Teisinga orbita“ atliko detaliuosius tyrimus Kauno senamiesčio (UK 20171) teritorijoje, senamiesčio 42 kvartale, sklype Šv. Gertrūdos g. 51A, būsimo namo statybos vietoje. Iki projektinio gylio ar iki įžemio ištirtas 1063 m^2 dydžio plotas, atlikti žvalgymai sukaltų polių vietose apie 130 m^2 dydžio teritorijoje, iki projektinio gylio iškasta 14 m^2 dydžio tranšėja, skirta komunikacijų perkėlimui gretimame sklype Šv. Gertrūdos g. 51. Bendrai tyrinėtas apie 1200 m^2 dydžio plotas (1 pav.).

Anksčiau sklype Šv. Gertrūdos g. 51A vyko tik fragmentiški archeologiniai tyrimai, susiję su pastato Šv. Gertrūdos g. 51 statyba, inžinerinių tinklų perkėlimu. 1990 m. žvalgomųjų tyrimų (*LIIR*, f. 1, b. 1775) metu aukštesnėje sklypo dalyje fiksuotos ankstyviausios archeologinės struktūros (grindinys, kiemo paviršius, molio asla. Statinių liekanos datuotos XVI a. II puse – XVII a. pradžia, taip pat išskirtas XVIII a. horizontas su medinio užstatymo liekanomis. Nustatyta, kad intensyvus užstatymas sklype suformuotas XVIII–XIX a. sandūroje, kai užstatyta Kumelių gatvės kraštinė, išgrįsti grindiniai. Tyrimų rezultatus apibendrinęs archeologas Mindaugas Bertašius nurodo, kad pasitvirtino prielaida, jog sklypo Š dalyje buvo drėgna dauba. Užpilant šią daubą susidarė 3,7 m storio supiltinis sluoksnis. Nustatyta, kad sklype reljefas stipriai pakeistas XX a. II pusėje.

2015–2016 m. atlikti detalieji tyrimai sklype Šv. Gertrūdos g. 51, iki įžemio ištirtas 1423 m^2 plotas (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 271–276). Nustatyta, kad viršutinis 0,5–1,6 m storio permaišytas sluoksnis datuojamas XX a. Jis ploniausias P, PR, o storėja V bei ŠV sklypo dalių link. Po juo tirtas 1,2–2,2 m storio XVII–XIX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Jame surasta daug minimu laikotarpiu datuojamų buitinės ir gamybinės keramikos fragmentų, osteologinės medžiagos, stiklo, metalo dirbinių (tarp jų monetų, prekių plombų), taip pat aptariamojo laikotarpio statinių, pastatų liekanų. Manoma, kad P–PR sklypo dalyse iki susiformuojant šiam sluoksniui yra buvęs kalvos šlaitas, kuriame laidoti žmonės – čia rasta 16 XVII–XVIII a. datuotų kapų karstuose. Ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas datuotas XVI a. Jis fiksuotas daugelyje sklypo vietų, atkastas

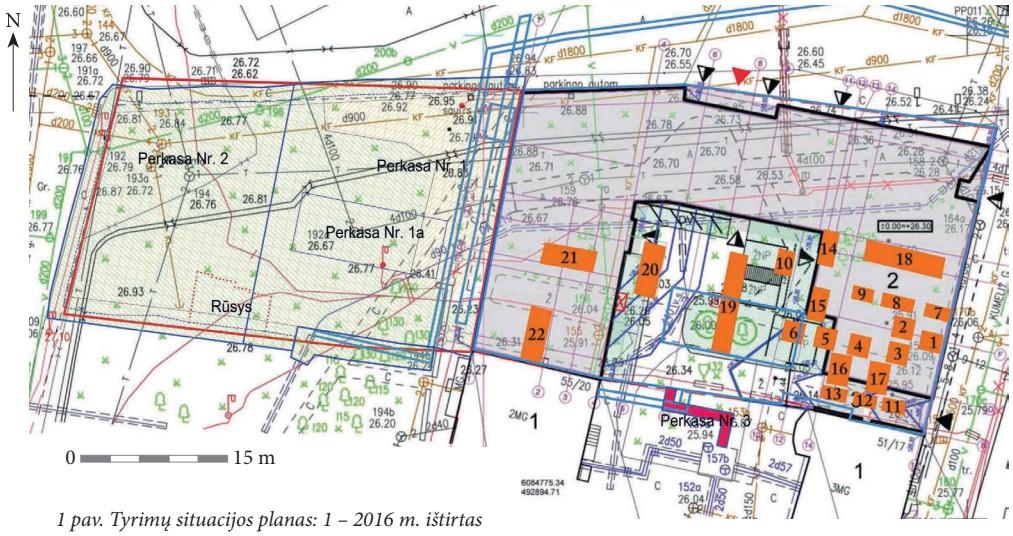

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – 2016 m. ištirtas plotas; 2 – sugręžtų polių ašis; 3 – tyrimai atlikti iki projektinio gylio; 4 – tyrimai atlikti iki įžemio; 5 – atidengto mūrinio rūsio kontūrai; 6 – numatyto tirti sklypo šv. Gertrūdos g. 51A ribos; 7 – statomas pastatas šv. Gertrūdos g. 51; 8 – 1990 m. tyrimų vietos ir perkasų numeriai; 9 – 2015–2016 m. tirtų vietų ribos; 10 – tirta šiluminės trasos vieta. O. Fediajevo ir L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation: 1 – excavated area in 2016; 2 – an axis of drilled posts; 3 – excavation done till projects depth; 4 – excavation done down to natural soil; 5 – revelied masonry cellar contours; 6 – area of planned excavations in Šv. Gertrūda st. 51A; 7 – construction work in Šv. Gertrūda st. 51A; 8 – 1990 excavation areas and trench numbers; 9 – excavated areas in 2015–2016; 10 – excavated main heating rout area.

3,3–3,7 m gylyje. Šio kultūrinio sluoksnio horizonto storis 50–80 cm. Sklypo R, ŠV ir Š dalyse aptikta minimam laikotarpiui būdingo užstatymo liekanų. Sklypo R dalyje 2,6–3,3 m gylyje nuo žemės paviršiaus aptiktoms gotikinio pusrūsio liekanoms suteikta teisinė apsauga.

Istoriniai duomenys apie 42 kvartalą yra skurdūs. Pasak M. Bertašiaus, tuometinio žemės paviršiaus, nuolaidėjusio Neries link, būta drėgnesnio nei kitur ir tai trukdė čia įsikurti miestiečiams (Bertašius M., *Dingęs miestas*, Kaunas, 2013, p. 81). Šioje miesto dalyje pirminio planavimo pėdsakų nerasta. Manoma, kad iki XVI a. vidurio teritorija buvo neužstatyta, nors ji gana arti Kauno pilies. Žinoma, kad kvartalo teritorija šiuo laikotarpiu priklausė miestui, vėliau kuriam laikui ji buvo patekusi Kauno seniūno žinion. Gausios medienos atliekos – šakos, skiedros ir pjuvenos – liudija, kad čia buvo apdirbama mediena, matyt, ruošiama medžiaga statyboms. Kaip patvirtina archeologiniai tyrimai, intensyvesnis užstatymas šiame kvartale atsirado nuo XVI a. II pusės, o su XVII a. siejamas didžiausias radinių kiekis ir aktyvi veikla. Dar mažiau istorinių duomenų yra apie dabartiniame sklype Šv. Gertrūdos g. 51A buvusius statinius. Nagrinėjant kartografinę medžiagą iki XVIII a. pabaigos, jame nerandama jokių pastatų. Pirmasis statinys pažymėtas 1798 m. miesto plane. Nurodyta, kad tai žydų mokykla. XIX a. vidurio planuose jau

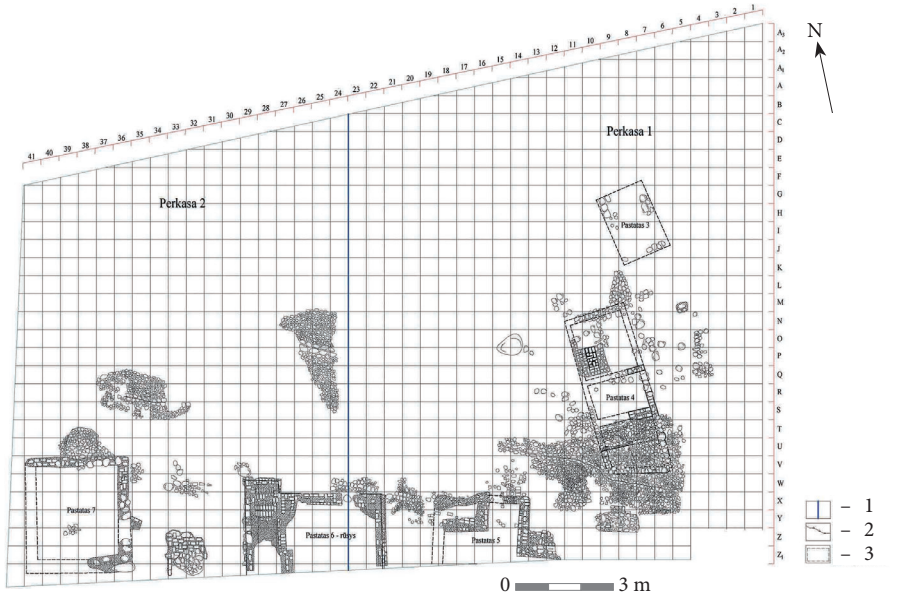

2 pav. Sklype Šv. Gertrūdos g. 51A atliktų archeologinių tyrimų planas: 1 – perkasų 1–2 riba; 2 – latako dugnas ir vandens tekėjimo kryptis; 3 – numanomas pastato pamatų kontūras. O. Fediajevo brėž.

Fig. 2. A plan of the investigations conducted on the plot at Šv. Gertrūdos St. 51A: 1 – boundaries of investigated areas 1 and 2; 2 – botom of gutter and direction of water stream; 3 – supposed contour of house foundations.

3 pav. Perkasos 1A tyrimų eiga iš ŠR. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 3. During the excavation of trench 1A, as seen from the NE.

galima išskirti atskirus pastatus sklype. 1862 m. plane sklypo didžioji dalis pažymėta kaip turgus. Jis veikė ir XX a. – 1935 m. Kauno miesto plane nurodyta, kad čia esama žuvų turgaus. Skurdžius istorinius duomenis papildė sklype 2016 m. atlikti detalieji tyrimai (2 pav.).

Tyrimai didesnėje sklypo dalyje vykdyti ne iki įžemio, o iki projektinio maždaug 3 m gylio. Tirti pradėta atlaisvintoje nuo statybinių medžiagų teritorijos dalyje, išmatavus 6x15 m dydžio ***perkasą 1***. Žvalgant vizualiai ir metalo ieškikliais mechanizuotai nukastas viršutinis apie 1,2 m storio sluoksnis. Toliau kasta rankiniu būdu. 1,6–1,8 m gylyje (H_{abs} 25,20 m) perkasos R dalyje atidengti lauko akmenų pamatai (3 pav.) pagal daugumą greta jų aptiktų radinių priskirti XIX a. Rišamosios medžiagos tarp riedulių nebuvo arba jie galėjo būti rišti moliu. Greičiausiai tai buvo ūkinės paskirties statiniai, kurių dydžio nustatyti nepavyko. Sprendžiant pagal degėsių liekanas, pastatai sudegė. Gilinantis toliau mažėjo XIX a. datuojamų radinių ir daugėjo datuojamų XVII–XVIII a. Pasiekus 2,4–2,6 m gylį (H_{abs} 24,30–24,50 m), visame perkasos plote atidengti grindiniai ir pamatų fragmentai. Siekiant nustatyti statinių parametrus, reikėjo išplėsti tyrimų plotą. Aptikti grindiniai ir pamatų fragmentai nebuvo ardomi, kol minimo laikotarpio kultūrinio sluoksnio horizontas nepasiektas sklypo R dalyje. Visa sklypo R dalis pavadinta perkasa 1. Iki tol tyrinėta pervadinta į perkasą 1A. Pasiekus 2,4–2,6 m gylį (H_{abs} 24,30–24,50 m), perkasoje 1 atidengtos buvusių pastatų ir grindinių liekanos. Didžiausias grindinio fragmentas užėmė apie 8x4 m dydžio plotą. Grindžiant vidutinio dydžio, apie 15 cm skersmens, rieduliais, suformuotas latakas. Grindinio paviršius šiek tiek žemėjo P kryptimi. Į R nuo grindinio tirtoji perkasos dalis buvo be akmenų, su degėsiais ir suirusios medienos pėdsakais. Manoma, kad tai galėjęs būti medinis statinys, kuris sudegė. Jis pavadintas *pastatu 1*. Didesnė patalpa buvo be pamatų, galbūt suręsta ant akmenų kampuose, 8x4 m dydžio, išilgai orientuota P–Š kryptimi. Prie jos R sienos buvę 2 priestatai ant akmeninių pamatų be rišamosios medžiagos ir plytų, surištų kalkiniu skiediniu. Šios patalpos 2x2 ir 3x3 m dydžio. Pastato viduje ir jo aplinkoje surinkti radiniai leidžia daryti išvadą, kad tai buvo spalvotojo metalo apdirbėjo ar juvelyro dirbtuvės. Čia rasta šio amatininko įrankių – dildės, kalteliai, vielai gaminti įtaisas, plaktukėlis, lituoklis, švino lydinio lydmetalio fragmentas su lituoklio dydį atitinkančia įpjova (4 pav.). Be to, aptikta gana daug spalvotojo metalo laužo – vielučių, skardelių, dirbinių nuolaužų, susilydžiusio spalvotojo metalo fragmentų. Neatmetama galimybė, kad amatininkas galėjo užsiimti dirbinių auksavimu – kai kurios atliekos padengtos šviesiai gelsvu metalu. Tam pačiam amatininkui priskirtini ir keli geležiniai radiniai su litavimo pėdsakais, lydmetaliu naudojant vario lydinį: šaunamojo ginklo (muškietos?) spynų plokštelės ir kitos dalys, gaidukas, kiti radiniai. Taip pat jis galėjo pagaminti titnaginius skiltuvus žalvarinės skardos apvalkale šiems ginklams, kurių rasti 3, bei išlieti kulkas, kurių visame sklype surinkta 41 (5 pav.). Šalia pastato ir jo viduje rasta apie 30 monetų, dauguma jų – variniai Jono Kazimiero (1648–1668) šilingai, tačiau 2 aptiktos monetos – 1771 m. kaldinti 1/12 talerio (Saksonija, Frydrichas Augustas III; 1763–1806) bei XVIII a. II pusės grašis (Prūsija, Frydrichas II Didysis; 1740–1786) – leidžia teigti, kad pastatas galėjo egzistuoti iki XVIII a. pabaigos, kai sudegė. Tolesni tyrimai parodė, kad jis galėjo atsirasti XVII a. pabaigoje, ir anksčiau išvardyti radiniai datuoti XVII a. pabaiga – XVIII a.

Į P nuo pastato 1 ir grindinio šalia jo aptikta kitų grindinių fragmentų bei pamatų liekanų,

įvardytų *pastatu 2.* Šio statinio atidengtos dviejų sienų liekanos, Š ir R, kitos dvi neišliko. Pamatai mūryti iš akmenų, rištų kalkių skiediniu. Pastatas buvo ne mažiau kaip 6x3,5 m dydžio, išilgai orientuotas R–V kryptimi. Į Š nuo jo būta dar vieno statinio fragmentiškų liekanų. Ar tai buvo atskiras pastatas, ar pastato 1 dalis, nustatyti nepavyko. Tarp jo ir pastato 2 atidengtas grindinys su lataku, kuriuo vanduo tekėjo R kryptimi. Į R nuo statinio apie 8x5 m dydžio teritorija taip pat grįsta, joje taip pat suformuoti latakai vandeniui tekėti P ir R kryptimi. Į R nuo šios teritorijos nei grindinių, nei pastatų liekanų nebuvo. Manoma, kad akmenys iš šios dalies galėjo būti nurinkti ir panaudoti vėlesnėms statyboms. Paskutinis statinys, užfiksuotas šiame gylyje, – ūkinė duobė ar išvietė, dalis kurios nukasta 2015–2016 m. tyrimų metu. Duobė turėjo būti apie 2x2 m dydžio. Ji įrengta kampuose sukalus rąstus ir prie jų prikalus lentas. Duobė užpildyta organika ir XX a. pradžios šiukšlėmis. Jos dugne aptiktas I Pasaulinio karo artilerijos sviedinys.

Užfiksavus šias konstrukcijas, jos buvo nurinktos ir kasta toliau. Pasiekus 2,8–3,1 m gylį (H_{abs} 23,90–24,20 m), perkasoje atidengti pastatų ir grindinių fragmentai (2, 6 pav.). *Pastato 3* pamatų likučiai iš akmenų be rišamosios medžiagos buvo išlikę fragmentiškai. Statinys buvo apie 4x3 m dydžio, išilgai orientuotas P–Š kryptimi. Į P nuo jo atidengtas dar vienas namas, pavadintas *pastatu 4.* Jis stačiakampio formos, apie 10x4,5 m dydžio, su 3 ar 4 patalpomis, orientuotas išilgai Š–P kryptimi. Jo pamatai – iš lauko akmenų ir plytų, surištų neriebiu kalkiniu skiediniu. Pastato būta medinio – šalia akmenų rasta suirusios medienos likučių, taip pat tokia išvada padaryta dėl silpnų pamatų, negalėjusių išlaikyti mūrinių sienų. Pertvaros taip pat medinės. Labiausiai į Š nutolusi patalpa – apie 3x4,5 m dydžio. Ji buvo šil-

4 pav. XVII–XVIII a. spalvotųjų metalų apdirbimo įrankiai ir priemonės. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 4. 17th–18th-century non-ferrous metalworking tools and equipment.

5 pav. XVII–XVIII a. šaunamųjų ginklų dalys. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 5. Parts of 17th–18th-century firearms.

6 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. statiniai perkasoje 1. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 6. Late 16th–17th-century structures in trench 1.

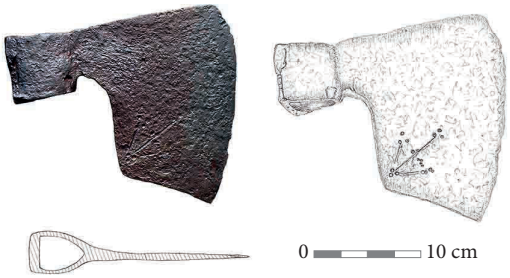

7 pav. XVII a. kirvis. O. Fediajevo nuotr., Dalios Fediajevienės pieš.

Fig. 7. The 17th-century axe.

doma – čia atidengtas krosnies padas, sumūrytas iš plytų su braukomis. Grindų danga nerasta, greičiausiai būta aslos. Antroji patalpa – apie 4x4,5 m dydžio. Jos P dalyje atidengtas plytų mūro fragmentas, galėjęs būti perdangos pamatu. Tokiu atveju čia būta dviejų patalpų, didesnėje kurių buvo asla, o mažesnėje – riedulių grindinys be rišamosios medžiagos. Piečiausia trečioji ar ketvirtoji patalpa – apie 4,5x1,2 m dydžio. Ji grįsta vidutinio dydžio (iki 25 cm skersmens) akmenimis, beveik per vidurį suformuojant iki 30 cm gylio lataką, žemėjantį Š–P kryptimi. Jis jungėsi su pastato išorėje suformuotu grįstu iki 50 cm gylio lataku, kuriuo vanduo tekėjo iš V į R. Paskutinioji patalpa neabejotinai gamybinė, greičiausiai tai buvo mėsinė. Tokią išvadą leido padaryti šioje pastato dalyje, akmenimis grįstame latake ir namo aplinkoje surinkti radiniai, susiję su mėsos apdorojimu. Visų pirma tai daugybė gyvūnų kaulų (ištirti 3467 kaulai, 148 kg), tarp jų būta neproporcingai daug galvijų ragų ir kaukolių fragmentų. Taip pat rasti įrankiai, skirti mėsos apdorojimui ir prekybai ja – kirvis su meistro

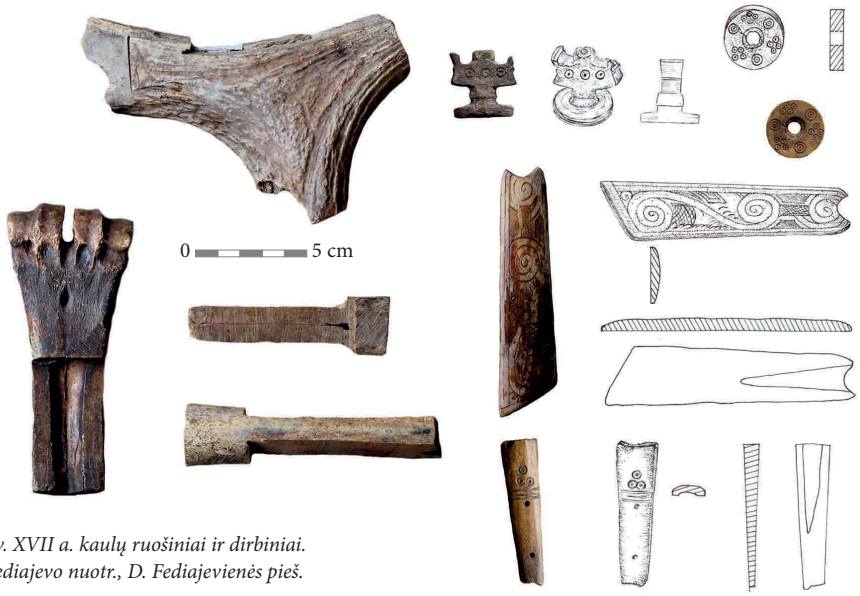

8 pav. XVII a. kaulų ruošiniai ir dirbiniai.
O. Fediajevo nuotr., D. Fediajevienės pieš.

Fig. 8. 17th-century bone blanks and artefacts.

ženklu (7 pav.), peiliai, kabliai, svarstyklių svirtis. Apie prekybą mėsa galima kalbėti ir dėl didelio monetų skaičiaus, ypač daug (kelios dešimtys) rasta Jono Kazimiero (1648–1668) varinių šilingų. Neabejotina, kad pastate ar šalia jo buvo vykdoma ir dar viena veikla – kaulų apdirbimas įvairiems dirbiniams gaminti. Šią išvadą leido padaryti keli šimtai apipjaustytų kaulų ir ragų, iki šimto ruošinių, taip pat dirbiniai – kriaunos, šachmatų figūrėlė, ornamentuotas skrituliukas, galėjęs būti šachmatų figūros dalimi (8 pav.).

Į PR nuo aprašytojo fiksuotas *pastatas 5*. Jo pamatai – iš akmenų ir plytų, surištų kalkiniu skiediniu. Aptikta ir grindų fragmentų – danga buvusi plytinė ir grindų plytelių, taip pat su kalkiniu skiediniu. Šis statinys galėjo būti vėlyvesnis nei pastatas 4, nes fiksuotas apie 30–40 cm aukščiau pirmojo.

Pastatų 3–5 pamatų liekanų gylis buvo mažesnis už projektinį, todėl juos užfiksavus, akmenis, mūrų fragmentus bei krosnies padą teko nurinkti ir perkasos dugną pagilinti apie 20–30 cm. Grįsto latako dalis buvo žemiau projektinio gylio, todėl ji palikta. Teritorijoje buvo iškasti 3 šurfai, kuriuose fiksuotas iki 1 m storio apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas. Panašaus storio fiksuotas ir 8 m pločio juostoje R perkasos dalyje, kuri iškasta iki įžemio. Po to, siekiant išsaugoti kultūrinį sluoksnį, iki projektinio gylio iškasta perkasos dalis uždengta geotekstile, padengiant ją iškasto grunto sluoksniu.

Toliau tyrinėta V sklypo dalis, įvardyta ***perkasa 2***. Mechanizuotai nukasta iki 1,5 m gylio. Kasant gilyn P perkasos dalyje atidengti 2 statiniai, pavadinti pastatais 6–7. *Pastatas 7* atkastas pačiame perkasos PV kampe. Jo pamatai – iš lauko akmenų bei plytų, surištų neriebiu kalkių skiediniu. Gana gerai išliko R sienos pamatai su kampais, leidę nustatyti pastato ilgį ar plotį – 6,3 m. Nuo jų kampų Š ir P pamatai

išlikę fragmentiškai. Sprendžiant pagal perkasimo pėdsakus, galėjusius atsirasti šių pamatų vietoje, pastatas galėjo būti apie 5,4 m pločio. Greičiausiai tai buvo ūkinės paskirties namas medinėmis sienomis, be grindų dangos, išilgai orientuotas Š–P kryptimi. Šalia jo Š sienos buvo grįsta smulkiais akmenimis. Pastato aplinkoje ir viduje aptikta gyvūnų kaulų, XVII–XVIII a. keramikos ir koklių fragmentų, taip pat kelios monetos. Pagal radinius pastatas datuojamas XVII a. pabaiga – XVIII a.

Apie 6 m į R nuo aprašytojo statinio atkastas *pastato 6* rūsys. Jis stačiakampis, R–V kryptimi 7,8 m ilgio, Š–P kryptimi apie 4 m pločio. Jo viršutinės dalys atidengtos 1,8–2,1 m gylyje (H_{abs} 25,18–24,86 m). P kraštas liko perkasos sienelėje. Viršutinė rūsio dalis, įskaitant skliautus, apgriauta klojant dujotiekį. Rūsyje buvo dvi patalpos su skliautais – laiptinė (9 pav.) ir pagrindinė patalpa, į kurią iš laiptinės buvo patenkama pro arkinę durų angą. Laiptinės skliauto vidurinė dalis dar išlikusi, o pagrindinės patalpos beveik visos skliauto plytos rastos apie 1 m giliau dujų vamzdžio lygio. Manoma, kad konstrukcija įsmuko ant jos užvažiavus dujotiekį stačiusių statybininkų sunkiajai technikai. Bandyta išvalyti visą rūsį nuo jo užpildo, tačiau pasiekus 4,2 m gylį prie P sienelės, šio sumanymo atsisakyta dėl griūties grėsmės. Toliau kasti šurfai pagrindinės patalpos ŠR ir ŠR kampuose, taip pat iki dugno tirta laiptinės Š dalis.

Pagrindinė rūsio patalpa iš vidinės pusės – 4 m ilgio (R–V kryptimi) ir turėjusi būti per 3,5 m pločio. Jos sienos – iš plytų ir stambių riedulių, surištų gana riebiu kalkių skiediniu. Mūras rištas gotiškai, todėl, pasak architektūros eksperto R. Zilinsko, atlikusio pirminę statinio liekanų apžiūrą, pastatas mūrytas XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje. Patalpos skliautas išmūrytas vėliau, galbūt XVII a. pradžioje. Sprendžiant pagal skliauto likučių išlinkimo kampą, rūsio vidurys buvo apie 3 m aukščio. Rūsio R sienoje atidengtas švieslangis bei niša.

9 pav. Pastato 6 rūsio laiptinė tyrimų metu iš ŠR. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 9. The basement stairwell of building 6, as seen from the NE during the investigation.

Š sienoje buvo 2 švieslangiai. Grindų danga pagrindinėje patalpoje nerasta, greičiausiai jos funkciją atliko natūraliai suminta asla. Laiptinės išorinis plotis apie 2,1 m, vidinis – apie 1,1 m. Į rūsio patalpą buvo nusileidžiama iš Š pusės per 11 iš plytų mūrytų laiptelių į 1,9–2,1 m gylį nuo buvusio žemės paviršiaus. Laiptinės sienose yra 3 arkinės nišos. Į pagrindinę patalpą iš laiptinės patenkama per arkinę durų angą. Jos pirminis plotis buvo apie 1,2 m, aukštis – 1,9 m. Vėliau anga sumažinta iki 90 cm pločio. Slenksčio funkciją atliko masyvus apie 1 m skersmens akmuo plokščiu paviršiumi.

Statinio antžeminė dalis mūryta iš 28x15x 8 cm dydžio plytų (kai kurios su braukomis), surištų kalkiniu skiediniu. Sienos apie 60 cm, 1,5 plytos ilgio, storio. Pasak R. Zilinsko, tai leidžia daryti dvi prielaidas – namas buvo medinėmis sienomis, jis galėjęs būti tiek gyvenamas, tiek negyvenamas arba mūrinis, greičiau negyvenamas, nes sienos per plonos. Didesnė tikimybė, kad pastatas atliko ūkinę funkciją, o jo rūsyje galėjo būti saugomos brangios prekės. Manoma, kad čia galėjęs būti svirnas. Šią prielaidą patvirtina gana daug nišų, skirtų žvakėms ar žibintams, ir šviesiangiai, rūsys turėjo būti gerai apšviestas. Šią hipotezę netiesiogiai patvirtina ir gausūs radiniai, susiję su gamyba ir prekyba gretimuose pastatuose. Pačiame rūsyje radinių aptikta santykinai nedaug. Manoma, kad XVII a. pabaigoje pastatas sudegė, o XVIII a. pabaigoje ar XIX a. pradžioje jis užpiltas griuvenomis. Kaip vertingam statiniui rūsiui suteikta teisinė apsauga.

Prie rūsio Š sienos išorėje buvo grindinio fragmentas su lataku, kuriuo vanduo tekėjo V kryptimi. Dar du grindinių ploteliai atidengti į Š ir ŠV nuo pastato perkasos viduryje. Juose taip pat suformuoti latakai vandeniui tekėti V kryptimi. Į Š nuo jų statinių neaptikta. Gal jų ties perkasos Š dalimi iš viso nebuvo, arba buvę statiniai sunaikinti įrengiant įvairias komunikacijas, įskaitant XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje pastatytą ir tebeveikiantį kolektorių.

2,7–2,8 m gylyje (H_{abs} 24,00–24,20 m) perkasos V dalyje pasiektas įžemis, o R išliko tamsaus grunto kultūrinis sluoksnis. Jis, kaip ir perkasoje 1, buvo uždengtas geotekstile bei užpiltas iškastiniu gruntu. Toliau tyrinėta V dalyje, kur įžemyje išryškėjo 10x6 m dydžio ovalo formos perkasimas. Padarius jo pjūvį, nustatyta, kad šioje vietoje buvusi apie 1,3 m gylio duobė, užpildyta tamsiu gruntu su pavieniais XVI–XVII a. radiniais ir gyvulių kaulais. Manoma, kad čia galėjo būti kasamas žvyras minėto laikotarpio statybų metu, o vėliau duobė pamažu užsipildė kultūriniu sluoksniu.

Perkasa 3 ištirta iki projektinio 1,5 m gylio suprojektuotos šiluminės trasos vietoje gretimame sklype Šv. Gertrūdos g. 51. Ji 14 m ilgio, 1 m pločio, netaisyklingo plano. Tyrimų metu fiksuotas XIX–XX a. sluoksnis su to laikotarpio pastatų liekanomis ir pavieniais XVII–XVIII a. radiniais. Įžemis perkasoje nebuvo pasiektas, mat tirta iki statybinėms reikmėms būtino gylio.

Detaliųjų archeologinių tyrimų metu surinkta keli tūkstančiai radinių, registruoti 1505. Daugiausia aptikta masinės medžiagos – buitinės keramikos šukių, stiklinių indų ir koklių fragmentų. Į sąrašą įtraukti mažiau pasikartojantys ir informatyvesni. Rasta įvairių indų fragmentų – puodų, puodelių, lėkščių, dubenų, ąsočių, bokalų, taurių ir taurelių, keptuvių, kiaurasamčių ir kt. Ankstyviausiais, datuotais XVI–XVII a., laikytini indai be glazūros su bangelių ornamentu arba glazūruoti bei puošti bangelėmis, eglutėmis, tinkleliu. XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios indai pasipildė įvairiais dažais augaliniu ornamentu puoštomis lėkštėmis, žymi dalis jų buvo dekoratyvinės, skirtos kabinti ant sienos. Vienas fragmentas buvo su data „1704“. Ankstyviausi plokštiniai kokliai – polichromi-

0 5 cm

10 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės koklis. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 10. A stove tile from the late 16th–first half of the 17th century.

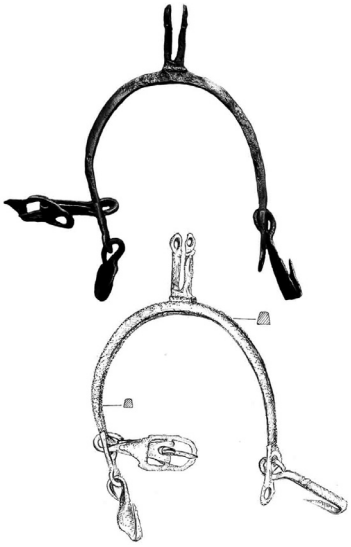

0 5 cm

11 pav. XVII a. pentinas. O. Fediajevo nuotr., D. Fediajevienės pieš.

Fig. 11. A 17th-century spur.

niai, datuoti XVI a. pabaiga – XVII a. I puse. Vienas jų – su paparčių lapų puokštės siužetu (10 pav.). XVII–XVIII a. kokliai padengti įvairiomis glazūromis ar neglazūruoti, puošti augaliniais, geometriniais, zoomorfiniais, mišriais ornamentais. Kai kurie iš jų herbiniai, su inicialais. Iš jų pažymėtini XVII a. kokliai su kristograma „IHS“, data „16??“, Vyčiu ir pasaga herbe. Dalis keraminių XVII–XVIII a. radinių priskirti ypatiesiems – tai 7 pypkių galvutės ir kandiklis, 2 taupyklės, vazelė, pasvaras, koklis, švilpynė. Į radinių sąrašą įtraukta beveik 200 dirbinių iš kaltinės geležies. Be jau aukščiau paminėtų, dar rasta peilių, raktų, spyna, durų apkaustų, vyrių, vinių, kablių, sagčių ir grandžių, įvairių įrankių ir jų dalių, skiltuvų, žvejybinis kablys bei gerai išsilaikęs pentinas (11 pav.). Dauguma spalvotųjų metalų radinių sietina su pastate 1 buvusia juvelyro veikla, tačiau rasta ir kitų (12 pav.). Atsitiktinai į sklypą patekusiais iš kažkur netoliese buvusios senovės gyvenvietės ar kapinyno laikytini II tūkst. pradžios papuošalai – apyrankės zoomorfiniais galais dalis, smeigtukas, žiedinės segės rumbuotu lankeliu fragmentas. XV–XVI a. datuoti žvangučiai ir signetinis žiedas su išplatinta priekine dalimi turėtų būti laikomi ankstyviausiai šioje vietoje ar netoli jos apsigyvenusių miestiečių palikimu. Taip pat paminėtinas XVII a. II pusės religinis medaliukas, galbūt į kultūrinį sluoksnį patekęs iš netoliese buvusių kapinių.

Intensyvią prekybą tirtame sklype liudija registruotos 303 monetos ir XVI a. Hanso Krawinkelio (1562–1586) Niurnberge kaldintas vario lydinio žetonas. Apie 20 monetų nukaltos XIX–XX a. pradžioje, visos kitos ankstyvesnės. Absoliučią daugumą jų sudaro variniai Jono Kazimiero (1648–1668) šilingai. Ženkli dalis

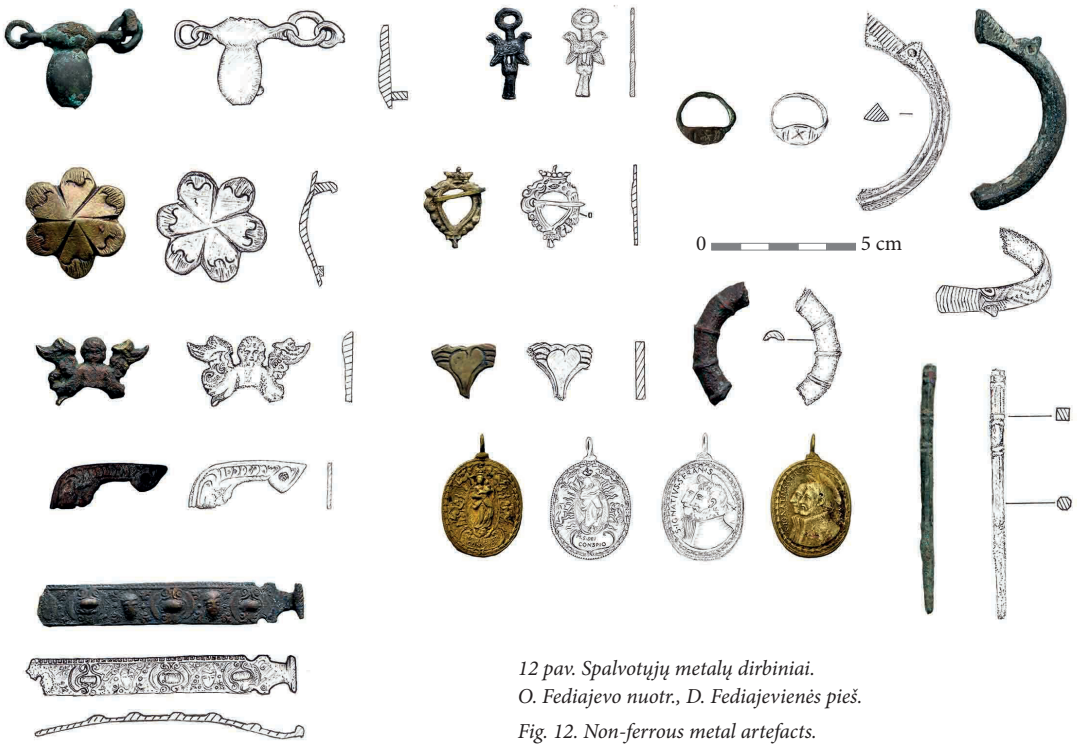

12 pav. Spalvotųjų metalų dirbiniai.
O. Fediajevo nuotr., D. Fediajevienės pieš.
Fig. 12. Non-ferrous metal artefacts.

monetų – biloniniai XVII a. šilingai, kaldinti Rygoje. Ankstyviausios monetos – 2 Kazimiero (1440–1492) denarai (12 pav.). Taip pat rasti 2 Aleksandro (1492–1506) denarai ir pusgrašis, 3 Žygimanto I Senojo (1506–1548) pusgrašiai, 2 Žygimanto Augusto (1548–1572) denarai ir dvidenaris, Jono Sobieskio (1674–1696) 6 grašiai. XVII–XVIII a. prekybinius ryšius, o gal ir karinius konfliktus su Rytais iliustruoja Maskvos kapeika, kaldinta valdant Aleksejui Michailovičiui (1645–1676), taip pat Petro I (1682–1725) poluška. Kiek daugiau ir didesnio nominalo to laikotarpio pinigų susiję su vakarais: rastas XVII a. Šv. Romos imperijos šilingas, 1695 ir 1771 m. Saksonijos 1/12 talerio monetos, kaldintos valdant Augustui II Stipriajam (1694–1733) ir Frydrichui Augustui III (1763–1806), taip pat Prūsijos 6 grašiai, nukalti prie Frydricho II Didžiojo (1740–1786). Galbūt tai atspindi ir to meto vokiečių kilmės kauniečių ne tik prekybinius ryšius su savo gentainiais.

Prekybą liudija ir surastos plombos. Ankstyviausia, galbūt XVII a. datuojama, priklausė gamintojui Vschovoje, Lenkijoje. Ji buvusi 2 dalių, kurių surasta viena, skirta audiniams plombuoti. Kitos 2 datuotos XVIII a. Viena jų priklausė Prūsijos muitinei, kita, su 1795 m. data – Rusijos imperijos muitinei ar eksportuotojui. Dar 8 plombos datuotos XIX–XX a. pradžia, priklausė Virbalio ir Jurbarko muitinėms bei įvairiems gamintojams ar eksportuotojams Rusijos imperijoje. XX a. prekybą liudija 101 plomba, ir tai nestebina, juk čia būta turgaus. Šie radiniai suskirstyti į 3 grupes: Lietuvos Res-

publikos tarpukario muitinių plombos, XX a. I pusės bendrovių bei neidentifikuotos plombos. Radiniai perduoti KMM.

Tiriant nustatyta, kad ankstyviausias kultūrinis sluoksnis sklype galėjo susidaryti XVI a. pradžioje. Greičiausiai šiuo laikotarpiu atsirado mediniai statiniai, kurie neužfiksuoti, nes galėjo suirti arba dėl to, kad didesnė sklypo dalis nebuvo ištirta iki įžemio, paliekant iki 1 m storio apatinį horizontą neliestą. XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje sklypo P dalyje pastatytas svirnas su mūriniu rūsiu ir medine antžemine dalimi, taip pat gyvenamieji bei gamybiniai pastatai. Kiemas tarp statinių išgrįstas, suformuojant latakus vandeniui nubėgti P ir R kryptimi. Viename iš pastatų gyventa ir prekiauta mėsa. Taip pat jame ar gretimuose pastatuose buvo kauladirbio dirbtuvė. Greičiausiai XVII a. 7–8 dešimtmečiais kilo gaisras, sunaikinęs visus ar daugumą pastatų ir sklypas buvo apleistas. Netrukus, pačioje XVII a. pabaigoje ar XVIII a. pradžioje sklypas vėl apgyvendintas. Jame apie 40 cm aukščiau ankstesniųjų atsiranda keli pastatai, viename kurių įsikūrė spalvotojo metalo apdirbėjo dirbtuvės. Kaip ir anksčiau sklypas išgrįstas, suformuojant tomis pačiomis kryptimis žemėjančius latakus. Galbūt grindiniams ir namų statyboms panaudoti giliau buvusių grindinių akmenys. XVIII a. pabaigoje dėl gaisro sklypas vėl ištuštėjo, tačiau gana greitai čia atsirado naujų statinių, tarp jų ir istoriniuose planuose parodyta žydų mokykla.

Šv. Gertrūdos St. 51A

In 2016, an excavation and survey (totalling roughly 1200 m^2) were conducted at the construction site of a future house on the plot at Šv. Gertrūdos St. 51A (Figs. 1, 2). During the investigation, it was determined that the earliest cultural layer on the plot could have formed in the early 16th century, which was confirmed by coins and potsherds from that time. In the late 16th–early 17th century, a granary (with a masonry cellar (Fig. 9) and a wooden superstructure), a residence, and production buildings were erected in the S part of the plot. The courtyard between the structures was covered with pavement that included gutters that drained to the S and E. One of the buildings contained habitable rooms and a shop selling meat (Fig. 6). A bone workshop also operated in that and neighbouring buildings, which the discovered finds attest to: a meat axe with a smith's mark (Fig. 7), hooks, a balance beam from a scale, 148 kg of animal bones, a significant number of which bear signs of chopping and cutting, up to a hundred diverse bone blanks (Fig. 8), and tens of coins, mostly John II Casimir (1648–1668) shillings. A fire, which destroyed most or all of the buildings, probably occurred in the 1660s or 1670s and the plot lay abandoned for some time. Soon, at the very end of the 17th century or early 18th century the plot was again inhabited. Several buildings, one of which housed a non-ferrous metal workshop, related tools and production waste having been discovered inside and outside it (Figs. 4, 5), appear about 40 cm above the previous buildings on the plot. Like before, the area was paved, including with gutters draining in the same directions. Owing to a fire, the plot was again vacant for some time in the late 18th century, but new structures reappeared fairly quickly (Fig. 3).

1505 finds, the majority of which date to the 17th–18th centuries (Figs. 10–12) were given to the KMM. Early 2nd-millennium ornaments, which could have found their way to the plot from some nearby ancient settlement or cemetery, were also discovered.